

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ועיין מש"כ על הדיבור הזה בלשל"ע, מחזור ל, קונטרס ב
(רצ"ב), תשל"ט, עמ' 66.

והשוה עוד לשונות מקרא מויל לשונות חכמים מעין הנ"ל:
זקנה, פנעה, רשעה — זקנות, פנעות⁴⁵, רשעות.

---

45. ראה אבינרי, גנוזים מגולים, 178.

מ א י ר רו ט נ ב ר ג

חֶכֶם וְחֶכֶם-לֵב

לכאורה אין בין שני אלה ולא כלום, וכל התרגומים
והפירושים שראיתי לשבעת המקראות שבס' שמות, שחכם-לב
מצוי בהם¹, ראו כאן את ההוראה "אדם, שלבו חכם", כלומר
חֶכֶם-לֵב = חֶכֶם. בעקבות אלה הגדיר א' אבן-שושן במילונו
(ערך לֵב): "חכם-לב, חכם, נבון, פיקח".

אולם חֶכֶם-לֵב מצוי עוד בארבעה מקומות במקרא²,
והפירושים שהוצעו להם לפי ההוראה הנ"ל אינם מתקבלים על
הדעת, והביאו כמה מן הפרשנים החדשים לידי הצעות מרחיקות
של "תיקונים" בגוף המקראות.

ואף גם זאת, אם נעיין יפה בשבעת המקראות שבס' שמות,
נראה שגם בהם אין הכוונה לומר, שהיו האנשים בעלי חכמה

---

1. כח, ג; לא, ו; לה, י; כה; לו, א, ב, ח.

2. משלי י, ח; יא, כט; טז, כא; איוב לו, כד.

כ ל ל י ת להבין דברים שונים — כמשמע השם חכם בכל המקרא — אלא המכוון הוא לחכמה, ר"ל פישרוֹן³, במקצועות מסוימים, כגון עשיית בגדי קודש, הכנת פלים שונים, טויית שער עזים ועוד.

על פן נראה לי שהפינוי חכם-לב מורה על אדם, שיש בו חכמה, ר"ל פישרוֹן, במקצוע מסויים, ואולי נקרא חכם-לב על שום שחכמה זו מצויה בלבו, בלי שיהא מוציאה בשפתיו — שלא כחכמתו של הנקרא חכם סתם, שהיא כללית, והוא מביעה ומשמיעה בשפתיו כל אימת שהוא רואה לעשות זאת.

וגם ארבעת המקראות שבמשלי ובאיוב מתיישבים, לדעתי, יפה לפי הוראה זו. ולשם הקיצור לא אדגים אלא אחד מהם: "עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ, וְעַבְדֵי אוֹיֵל לְחֶכְם-לֵב" (משלי יא, כט). וכך פירשתי פתוב זה: עֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ⁴ הוא [האיש, אשר]⁵ רֹכֵשׁ⁶ לוֹ דָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ⁷, הוֹאִיל⁸ וְהוֹאִיל — פְּלוֹמֵר מִי

---

3. השוה "וכל איש אשר נתן ה' חכמה בהמה לדעת את כל מלאכת הקדש (שמ' לו, א), שחכמה מכון שם למה שאנו קוראים היום "פישרוֹן, מיומנות".

4. ביתו = אנשי ביתו (כמו ברא' לה, ב ועוד).

5. השמטת שם ומלת הזיקה אשר מצויה במקרא הרבה: "ואחרי לא יועילו הלכו" (ירמ' ב, ח) = ואחרי [אלהים, אשר] לא יועילו הלכו". — בספרי החדש, "פללי תחביר נעלמים של לשון המקרא" (הוצאת "רשפים", תשל"ט), קראתי לדרך זו "משפט ניתק לשם (נשוא)".

6. ינחל = ירכוש; השוה: "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג, לה) ועוד.

7. רוח = דבר שאין בו ממש. השוה "רעיון רוח" (קהלת א, יז) ועוד.

8. הוֹיֵוֹ של עֹבֵד היא וי"ו הסיבה (השוה גניוס-קאוטש 158a).

שלא רכש לו מקצוע של ממש, הוא עבד למי שהוא מומחה
במקצועו⁹. רצה לומר, מי שעוסק בדברים בטלים ואינו נותן
דעתו ללמוד מקצוע מועיל ומפרנס, הריהו מקפח את בני ביתו,
מאחר שסופו להיות שוליה¹⁰ למי שיודע את מקצועו, והשוליה
אין בידו לפרנס את ביתו בכבוד.

---

9. כלומר "חכם־לב", כפי שפירשתי.

10. זה משמעו של עבד כאן.

ש מ ו א ל י י ב ין

הארות לשוניות

א. לעניין "יישום"

הגיעה לידי חוב' רצ"ג מחזור ל' קונטרס ג', של "לשוננו לעם", ואני
חושב את עצמי לאחד מחסידיו הגדולים של כ"ע זה, ולכן אני רואה להצהיר
בראשית דבריי, כי אינני לינגויסט משום זרם, ורובם של המונחים, שידדי
הפרופ' רוזן שליט"א משתמש בהם, הם כספר החתום לגבי דידי; אין ספק, כי
אני עצמי אשם בכך, שלא התעניינתי ללמוד ולהשפיל די הצורך בנדון זה.
ולא נועדה תגובתי זו אלא להפריך את האמור בהערה 1 באותה חוברת (בע'
ג'). משום שאין הדברים נכונים; בין השאר נאמר שם: "אני נוקט כאן את
הפועל ישם... אעפ"י שאני ער... אולם עד היום לא הועלתה
הצעה אחת" (ההדגשה שלי — ש"י), ועל זאת אני טוען: להד"ם! כבר
בשנת 1944, כשנתמניתי למתרגם העברי הראשי של ממשלת המאנדאט,
נתקלתי באותה בעיה ממש. איני זוכר עתה, באיזה מונח השתמשו בלשפה
הנ"ל לפניי, מפל־מקום לא גרסתי את השימוש הזה, משום שלא היה לא נכון